

"مقاله پژوهشی"

تأثیر سالبوتامول بر سطح هورمون‌های جنسی و بافت تخمدان ماهی گورامی سه‌خال (*Trichogaster trichopterus*) پس از تزریق کابرگولین

شبنم قجاوند^۱، طاهره ناجی^{۱*}، همایون حسین‌زاده صحافی^۲، یاسمن شیبانی^۱

۱- گروه علوم پایه، دانشکده داروسازی و علوم دارویی، واحد علوم پزشکی تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور، سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۲/۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

چکیده

محور ارتباطی بین هیپوتالاموس-هیپوفیز-گناد (HPG)، اساس فرآیند تولید مثل در مهره‌داران است. در این مطالعه، اثرات تزریق سالبوتامول پس از تزریق کابرگولین که مهارکننده‌ی محور HPG است، بر روی تخمدان بررسی شد. تعداد ۱۰۵ قطعه ماهی گورامی سه‌خال ماده در ۷ گروه ۱۵ تایی، شامل ۳ گروه کنترل و ۴ گروه تیماری، تقسیم‌بندی شد. سه گروه کنترل شامل ماهی‌های دست‌نخورده، دریافت‌کننده نرمال‌سالین (حلال) و کابرگولین با دوز ۲۵ میکروگرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، بود. گروه‌های تیماری، در یک روز کابرگولین و در روز بعد، سالبوتامول با دوزهای ۱، ۳، ۱۰ و ۲۰ میلی‌گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، دریافت کردند. تزریقات به صورت دو روز در میان و عضلانی، بین خط جانبی و باله پشتی انجام شد. در پایان، پس از بیهوشی کامل و مرگ ماهیان، هورمون‌های جنسی و بافت تخمدان، مورد بررسی قرار گرفت. ارزیابی آماری نشان داد که پس از تزریق سالبوتامول، مقادیر ۱۷-بتاسترادیول و شاخص گنادی افزایش یافت اما سطح تستوسترون، افت کرد ($p < 0.05$). مطالعات بافتی و فراساختاری تخمدان نیز نشان داد که کابرگولین مهارکننده رشد اووسیت و سالبوتامول محرک آن بود.

کلمات کلیدی: سالبوتامول، هورمون‌های جنسی، تخمدان، ماهی گورامی سه‌خال، کابرگولین.

مقدمه

ماهی‌ها به عنوان مدل در مطالعات فارماکولوژیک، کاربرد فراوانی دارند، زیرا کمتر تحت تاثیر استرس و عوامل محیطی قرار می‌گیرند، آناتومی ساده دارند و دوره بلوغ جنسی آن‌ها کوتاه مدت است (Wolke, 1984). در ماهیان همانند سایر مهره‌داران، GnRH (هورمون آزادکننده گنادوتروپین) از هیپوتالاموس ترشح شده و به نوبه خود سبب تحریک هیپوفیز و ترشح گنادوتروپین‌ها، می‌گردد. گنادوتروپین‌ها در گناد باعث آزادسازی هورمون‌های جنسی شامل استرادیول، پروژسترون و تستوسترون می‌شوند (Kobayoshi et al., 1992). به محور ارتباطی بین هیپوتالاموس، هیپوفیز و گناد که اساس تولید مثل را تشکیل می‌دهد، به اختصار، محور HPG گفته می‌شود. ماهی گورامی سه خال که با نام علمی *Trichogaster trichopterus* و نام عمومی گورامی آبی شناخته می‌شود، از ماهیان خانواده آناپانتیده و بومی شرق آسیا است (Degani, 2017).

مراحل رشد اووسیت در ماهیان به این صورت است که در مرحله هسته کروماتینی، غشای تک لایه سلول، هسته بزرگ و سیتوپلاسم حاوی هستک‌های کوچک را احاطه می‌کند. در مرحله پیش‌هستکی، تعداد هستک‌ها بیشتر شده واکوئل‌هایی دور هسته تشکیل می‌شوند. در مرحله کورتیکال آلئولار، اووسیت با لایه‌های تکا و گرانولوزا احاطه می‌شود، حفرات کورتیکال تشکیل می‌شود و زونارادیاتا پدیدار می‌گردد و در مرحله ویتلوژنی، زرده (ویتلوژنین) در کبد و در پاسخ به افزایش ترشح هورمون ۱۷بتا-استرادیول سنتز می‌شود و از طریق جریان خون به تخمدان ماهی منتقل شده با اووسیت ترکیب می‌شود. ویتلوژنین یک

گلیکولیپوفسفوپروتئین با وزن مولکولی ۳۰۰ الی ۶۴۰ کیلودالتون است (Jackson et al., 1994; West, 1990).

دوپامین یکی از مهم‌ترین نوروترنسمیترهای کاتکول‌آمینی در سیستم عصبی مرکزی مهره‌داران و بی‌مهرگان است که از طریق اتصال به گیرنده‌های D₁ تا D₅ فعالیت می‌کند. کابریگولین یک ترکیب صناعی از مشتقات ارگولین و آگونیست طولانی اثر و اختصاصی رسپتورهای دوپامینی است (Yoneda et al., 2013). کابریگولین موجب تحریک مستقیم رسپتورهای D₂ می‌شود (Abs et al., 1998) و در درمان هایپرپرولاکتیمیا، کاربرد دارد (Rains et al., 1995).

آسم، یکی از شایع‌ترین بیماری‌های تنفسی است. آگونیست‌های استنشاقی کوتاه‌اثر گیرنده بتا-دو مانند داروی سالبوتامول، به عنوان خط اول درمان، در کنترل حملات آسم به شمار می‌روند. سالبوتامول به صورت انتخابی با اثر بر رسپتورهای بتا-دو موجود در ریه، باعث ایجاد پاسخ برونکودیلاتوری و شل شدن عضلات صاف برونشی می‌شود (Ullmann et al., 2015).

مواد و روش‌ها

این پژوهش در دی لغایت بهمن ماه سال ۱۳۹۹ در آزمایشگاه آبیان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم دارویی تهران انجام شد. ۷۲ ساعت پیش از ورود ماهیان، آکواریوها آب‌بندی و آب آن‌ها کلرزدایی شد سپس فاکتورهای فیزیکوشیمیایی آب، شامل دما، سختی و pH کنترل شد. تعداد ۱۰۵ قطعه ماهی گورامی سه‌خال بالغ ماده از شرکت خان‌ماهی واقع در شهر قزوین خریداری و به منظور سازگاری با محیط، به مدت

۴۸ ساعت در شرایط ۱۲ ساعت نور و ۱۲ ساعت تاریکی، نگهداری شد. ماهی‌ها با میانگین وزنی $0.4 \pm$ ۴/۵ گرم در گروه‌های ۱۵ عددی، داخل ۷ آکواریوم، رهاسازی شدند. پودر ماده موثره (API) کابریگولین و سالبوتامول از شرکت داروسازی ابوریحان و سینادارو تهیه شد. برای کابریگولین، دوز ۲۵ میکروگرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی (Miyagi et al., 1996) و برای سالبوتامول، دوزهای ۱، ۳، ۱۰ و ۲۰ میلی‌گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، انتخاب شد. مواد موثره دارویی، با توجه به میانگین وزنی ماهیان و دوزهای انتخابی، توزین، و در نرمال‌سالین حل شد (Cepero et al., 1998; Cowen et al., 1982; Mogilnicka, 1982). تزریقات به وسیله سرنگ انسولین BD پنجاه واحدی، به روش عضلانی، بین خط جانبی و باله پشتی، انجام شد. گروه کنترل دست‌نخورده، هیچ تزریقی در طول آزمایش نداشت درحالی‌که گروه کنترل حلال و کابریگولین، در هر نوبت به ترتیب، نرمال‌سالین و کابریگولین محلول در نرمال‌سالین دریافت کردند. چهار گروه تیماری، در یک روز با کابریگولین و در روز بعد، با دوزهای مختلف سالبوتامول، مورد تزریق قرار گرفتند و بعد از ۲۴ ساعت استراحت، به ترتیب ذکر شده، گرفتن دارو را تا ۲۰ نوبت، ادامه دادند. قبل از هر مرتبه تزریق دارو، به منظور کاهش درد و رنج، ابتدا ماهیان با استفاده از عصاره گل میخک، بیهوش شدند و در پایان آزمایش نیز، با استفاده از عصاره غلیظ میخک، ماهی‌ها کشته شدند (Ribas et al., 2007). پیش از تشریح ماهیان، قد و وزن آن‌ها، اندازه‌گیری شد. پس از تشریح، تخمدان ماهیان در هر گروه، جدا و توزین شد و شاخص گنادی (GSI) که معادل صد برابر نسبت وزن تخمدان به وزن کل بدن ماهیان است، نیز محاسبه شد.

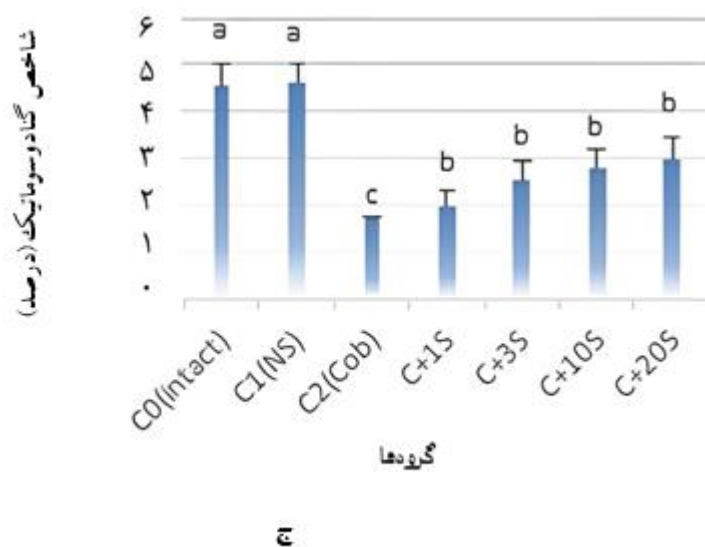
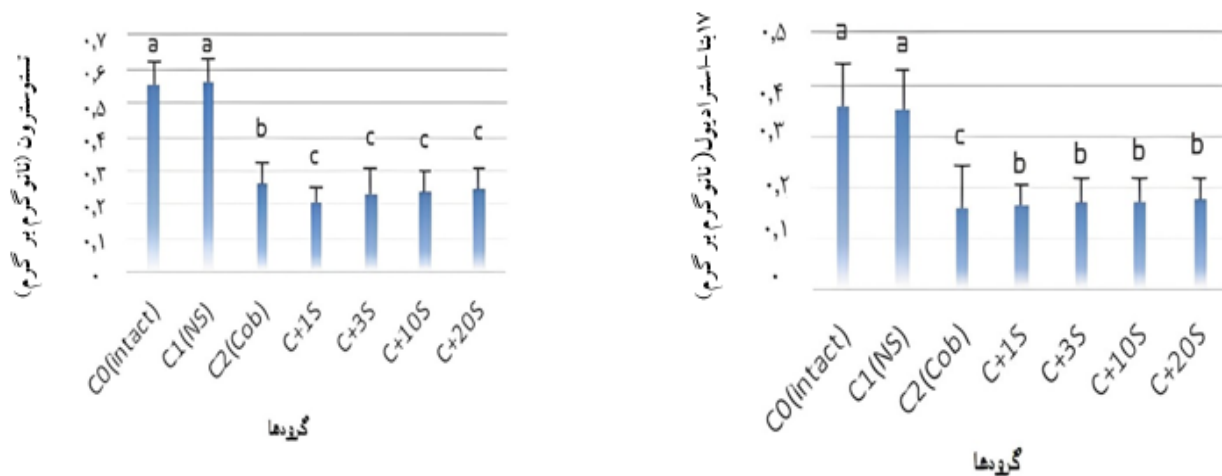
تعدادی تخمدان در هر گروه، داخل محلول فیکساتیو فرمالین ۱۰٪ قرار داده شد. پس از طی شدن فرآیند پاساژ، قالب‌گیری، برش‌گیری با میکروتوم و رنگ‌آمیزی هماتوکسیلین-ئوزین (H&E)، بافت تخمدان با میکروسکوپ نوری (Eclipse 100E, Nikon) مورد بررسی قرار گرفت (Olivereau et al., 1986). از شماری از تخمدان‌ها نیز گرید تهیه شد. ابتدا مراحل ثبوت اولیه و ثانویه در گلو تار آلدهید ۲٪/۵ و اسمیم‌تترا اکسید ۱/۵٪، پلیمریزاسیون در رزین، برش‌گیری با اولترامیکروتوم و سوارشدن بر روی صفحه مشبک مسی (گرید) مش ۳۰۰، طی شد. در نهایت، گریدهای حاوی بافت، با اورانیل‌استات رنگ‌آمیزی و با میکروسکوپ الکترونی عبوری (EM208, Philips) در ولتاژ شتاب دهنده ۱۰۰ کیلو ولت، مشاهده شد (Reynolds, 1963). از آنجا که جثه ماهی‌ها کوچک بود، جهت اندازه‌گیری هورمون‌های استروئیدی تستوسترون و ۱۷-بتا استرادیول با کیت الایزا، بجای خون، از مایع بافتی بهره‌گیری شد؛ بدین صورت که پس از تشریح و تخلیه احشای ماهی و قطع سر و دم، باقی‌مانده بدن، با دستگاه هموژنایزر، کاملاً یکدست و همگن شد و به لوله آزمایش منتقل شد. پس از سانتریفیوژ، از طریق مایع جداشده از بافت، میزان هورمون‌ها سنجش شد (بطحائی، ۱۳۹۸).

تجزیه و تحلیل آماری داده‌های حاصل از گروه‌های کنترل و تحت تیمار و بررسی میزان معنی‌دار بودن اختلافات مشاهده شده، با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش آنالیز واریانس یکطرفه (One Way Anova)، صورت گرفت. به منظور مقایسه میانگین‌ها، از آزمون دانکن و برای رسم نمودارها از نرم‌افزار Excel استفاده شد.

نتایج

نتایج داده‌های هورمون‌سنجی نشان داد که میان گروه کنترل دست‌نخورده و کنترل حلال، از نظر میزان E_2 -استرادیول و تستوسترون، اختلاف معنی‌داری وجود نداشت ($p > 0.05$). در گروه کنترل کابرگولین، میزان E_2 و تستوسترون، با اختلافی معنی‌دار ($p < 0.01$)، کمتر از گروه‌های کنترل دست‌نخورده، حلال و چهار گروه تیمار شده با کابرگولین و دوزهای مختلف سالبوتامول، بود. E_2 در گروه‌های تیمار شده با

کابرگولین و دوزهای مختلف سالبوتامول، به‌طور معنی‌دار ($p < 0.01$)، نسبت به گروه کنترل کابرگولین، افزایش و تستوسترون کاهش یافت. شاخص گنادی بین گروه‌های کنترل دست‌نخورده و حلال متفاوت نبود اما در گروه کنترل کابرگولین، کاهش یافت. این شاخص، در گروه‌های تیماری با کابرگولین و دوزهای مختلف سالبوتامول، روندی افزایشی نشان داد (شکل ۱).

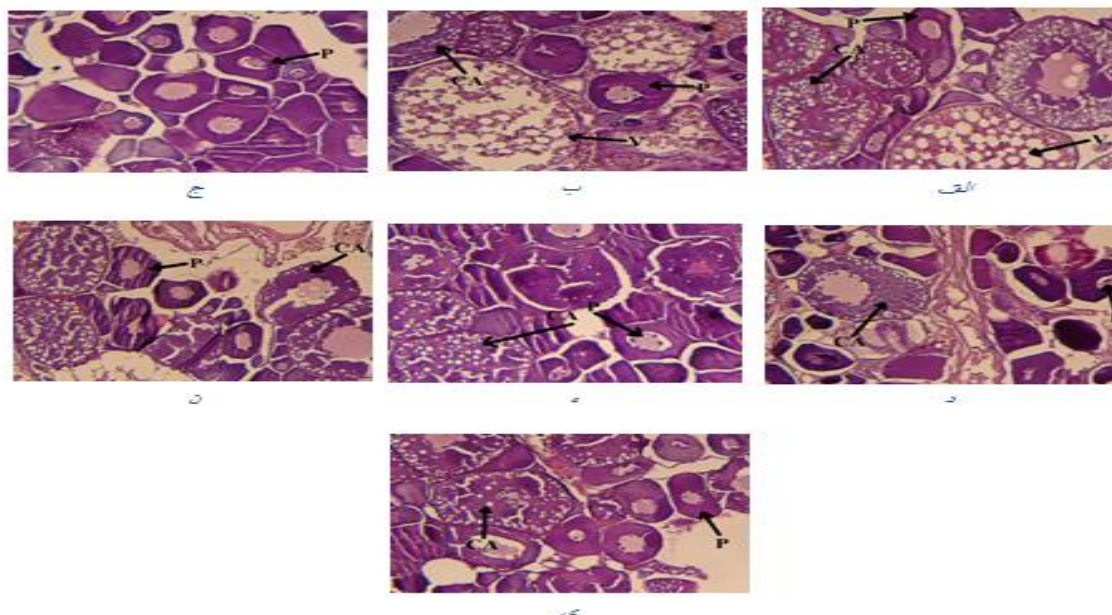
شکل ۱: نمودارهای الف) هورمون 17β-استرادیول، ب) هورمون تستوسترون و ج) شاخص گنادوسوماتیک، C0 نشان دهنده گروه کنترل دست‌نخورده (شاهد)، C1 نشان دهنده گروه کنترل حلال (نرمال‌سالین)، C2 نشان دهنده گروه کنترل کابرگولین و S نشان دهنده داروی سالبوتامول است که با چهار دوز ۱، ۳، ۱۰ و ۲۰ میلی‌گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، تزریق شده است. حروف مشابه در نمودارها به معنی عدم وجود اختلاف در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ است.

اغلب اووسیتها در مرحله کورتیکال آلوتولار و پیش‌هستکی و عده‌ای در فاز ویتلوژنی قرار داشتند. در

در مقاطع تخمدانی حاصل از گروه‌های کنترل دست‌نخورده و کنترل حلال (شکل ۲، الف و ب)،

ه، ن و ی)، اغلب اووسیت‌ها در مرحله کورتیکال آلونولار قرار داشتند.

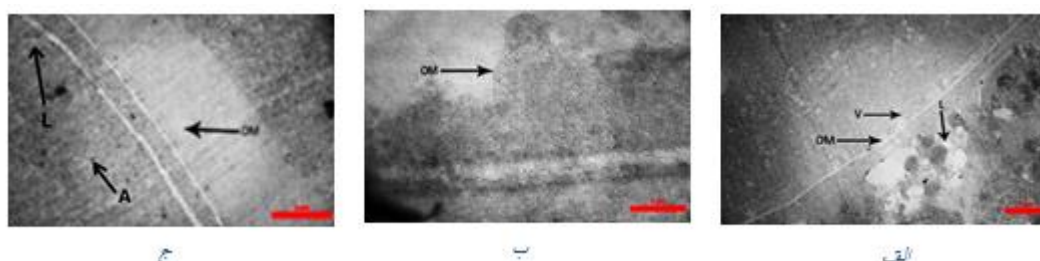
گروه کنترل کابریگولین (شکل ۲، ج)، اووسیت‌ها در مرحله پیش‌هستیکی مانده بودند. در گروه تیماری کابریگولین و دوزهای متفاوت سالبوتامول (شکل ۲، د،

شکل ۲: مقاطع بافت تخمدان، الف) گروه کنترل دست‌نخورده (شاهد، ب) کنترل حلال، ج) کنترل کابریگولین د) کابریگولین و سالبوتامول با دوز ۱ میلی گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، ه) کابریگولین و سالبوتامول با دوز ۳ میلی گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، ن) کابریگولین و سالبوتامول با دوز ۱۰ میلی گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، ی) کابریگولین و سالبوتامول با دوز ۲۰ میلی گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی، CA: کورتیکال آلونولار، P: پیش‌هستیکی، V: ویتلوژنی، رنگ آمیزی H&E، بزرگمایی ۱۰۰×

تخریب شده اووسیت مشخص شده است و در گروه تیماری با کابریگولین و دوز بالای سالبوتامول (شکل ۳ ج)، مجدداً غشای فعال اووسیت و تجمع حفرات کورتیکال و ذرات ریز چربی، به چشم می‌خورد.

تصویر میکروسکوپ الکترونی حاصل از گروه کنترل حلال (شکل ۳ الف)، نمایانگر سطح مقطع یک اووسیت است که ذرات چربی درون سیتوپلاسم آن قرار گرفته است. در گروه کنترل کابریگولین (شکل ۳ ب)، غشای

شکل ۳: تصاویر میکروسکوپ الکترونی از مقطع اووسیت ماهیان. الف) گروه کنترل دریافت‌کننده حلال (نرمال سالین) (SCALE BAR: 5µm)، ب) گروه کنترل کابریگولین (SCALE BAR: 1µm)، ج) گروه تیمار دریافت‌کننده سالبوتامول با دوز ۲۰ میلی گرم بر کیلوگرم وزن بدن ماهی (SCALE BAR: 2µm)، حفره کورتیکال (A)، ذرات چربی (L)، غشای اووسیت (OM)، غشای ویتلینی (V)

بحث

منشا هورمون‌های استروئیدی، کلسترول است و این هورمون‌ها در غدد درون‌ریز ساخته می‌شوند. استروئیدهای جنسی در تنظیم فرآیندهای مختلفی نظیر ریتم‌های شبانه‌روزی و تولید مثل در مهره‌داران از جمله ماهی‌ها، نقش دارند (Tokarz et al., 2015). هدف از تزریق کابریگولین پیش از سالبوتامول، مهار محور HPG بود. در ماهی سیکلید، دوپامین با تحریک رسپتور D_2 ، سبب مهار سلول‌های ترشح‌کننده GnRH، در هیپوتالاموس شد (Bryant et al., 2016). تزریق دوپامین و آپومورفین (آگونیست رسپتور D_2)، سبب کاهش گنادوتروپین در گلدفیش شد (Chang et al., 1984). پس از القای بروموکریپتین (آگونیست رسپتور D_2) و آپومورفین به هیپوفیز ماهی قزل‌آلا، کاهش LH و GnRH گزارش شد (Vacher et al., 2000). با تزریق بروموکریپتین به ماهی گورامی سه‌خال، هورمون‌های ۱۷-بتا-استرادیول، تستوسترون کاهش قابل توجهی را نشان داد (رشیدپور، ۱۳۹۹). سطح هورمون‌های ۱۷-بتا-استرادیول و تستوسترون نیز در این پژوهش، پس از تزریق کابریگولین (آگونیست رسپتور D_2)، افت پیدا کرد. می‌توان چنین نتیجه گرفت که پس از تزریق کابریگولین، احتمالاً سطح GnRH و سنتز گنادوتروپین‌ها در مغز ماهی گورامی سه‌خال کاهش یافت و به تبع آن، بیوسنتز هورمون‌های استروئیدی، کاهش یافت. بنابراین تک دوز کابریگولین، محور HPG را در ماهی گورامی سه‌خال، مهار کرد. در جنس ماده، پس از تحریک شدن سلول‌های تکا در تخمدان توسط گنادوتروپین‌ها، ابتدا کلسترول به تستوسترون تبدیل می‌شود. تستوسترون طی پدیده انتشار به سلول‌های گرانولوزا می‌رسد و توسط آنزیم

p450arom (آروماتاز)، به ۱۷-بتا استرادیول، آروماتیزه می‌شود (Degani, 2015). ۱۷-بتا-استرادیول در ویتلوزن و اووژنز، نقش تعیین‌کننده دارد. E_2 نقش اساسی در تحریک و سنتز ویتلوزن در هپاتوسیت‌های کبد ماهیان دارد (Jackson et al., west, 1990). (1994; میان گروه شاهد و کنترل حلال، اختلاف معنی‌داری از نظر میزان ۱۷-بتا-استرادیول، تستوسترون مشاهده نشد که این مسئله به معنای عدم تأثیر نرمال‌سالیین بر سطح این هورمون‌ها است. درحالی‌که مقدار تستوسترون در گروه‌های تیمار شده با سالبوتامول، کاهش یافت، سطح هورمون ۱۷-بتا-استرادیول، افزایش معنی‌داری را نشان داد. احتمالاً به دلیل فعالیت آنزیم آروماتاز و تبدیلات مکرر تستوسترون به ۱۷-بتا-استرادیول، سطح آن در گروه‌های تیماری، کاهش یافته است. می‌توان چنین نتیجه گرفت که امکان حضور گیرنده‌ای برای داروی سالبوتامول در تخمدان ماهی گورامی سه‌خال با خاصیت موثر بر استروئیدوژنز، وجود دارد. هم‌راستا با این نتیجه‌گیری، در تخمدان میمون، اعصاب و گیرنده بتا-دوآدرنژیک مشاهده شد (Jacobowitz and Wallach, 1967) که موید احتمال تأثیر داروهای موثر بر گیرنده بتا-دوآدرنژیک بر تخمدان و تخمک‌گذاری بود (Merz et al., 2015). پژوهشی دیگر نشان داد که ایزوپروترونول (آگونیست گیرنده بتا آدرنژیک) بر تحریک ترشح تستوسترون در همستر، موثر بود (Mayerhofer et al., 1992). در تحقیقات بر روی بافت تخمدان رت مشخص شد که سالبوتامول می‌تواند به گیرنده بتا-دو در لایه گرانولوزا متصل شود و بلحاظ اثر بر تخمدان مانند FSH عمل کند و بر تولید پروژسترون و cAMP موثر باشد (Ratner et al., 1980). در یک مطالعه، تحریک

گیرنده بتا دو موجود در تخمدان مرغ، توسط اپی نفرین، نور اپی نفرین و ایزوپرتنول (آگونیست بتا-آدرنژیک)، سطوح کلسترول (پیش ساز هورمون‌های جنسی، استرادیول، پروژسترون و تستوسترون)، افزایش داد (Bahr and Nalbandov, 1974). در پژوهشی دیگر، مشخص شد که سالبوتامول سبب افزایش کلسترول در زرده‌ی تخم مرغ می‌شود (Holcman and Stibilj, 1995). محاسبه وزن غدد جنسی به عنوان درصدی از وزن بدن، در شناسایی فصل تخم‌ریزی و پاسخ به تغییرات محیطی، کاربرد دارد. GSI شاخصی زیستی است که بیش از اطلاعات عملکردی گناد، اطلاعات ساختاری آن را نشان می‌دهد و در مطالعات تعیین بلوغ و باروری در ماهی، اندازه‌گیری می‌شود (Olivereau et al., 1986). ماهیان در مرحله بلوغ، دارای حداکثر GSI هستند و پس از تخم‌ریزی، میزان آن کاهش می‌یابد. مقدار شاخص گنادی، به میزان غذای در دسترس و دمای آب نیز بستگی دارد (Araújo, 2017; Ashwini, 2016). نتایج نشان داد که بین گروه کنترل دست‌نخورده و کنترل حلال، اختلاف معنی‌داری از نظر مقدار GSI وجود نداشت، بنابراین نرمال‌سالین، تاثیری بر این شاخص نداشت. در گروه کنترل کابریگولین، شاخص گنادی کمتر از گروه‌های کنترل و تیماری بود که علت آن، می‌تواند مرتبط با کمتر شدن میانگین وزن تخمدان ماهی‌ها در این گروه باشد. مطالعات نورواناتومیکی نشان داده است که نورون‌های دوپامینرژیک در مغز ماهیان، مسئول مهار تولید هستند (Fontaine, 2013). در پی تزریق کابریگولین (آگونیست گیرنده D₂)، احتمالاً به دلیل مهار محور HPG و متعاقباً کاهش سطح ۱۷بتا-استرادیول، میزان زرده‌سازی در کبد به حداقل

مقدار خود رسیده است. در این حالت، جذب ویتلوژنین در تخمدان‌ها و وزن تخمدان‌ها، به مراتب کمتر می‌شود. هم‌راستا با این نتایج، رشیدپور و همکاران نیز در سال ۱۳۹۹، با تزریق بروموکریپتین (آگونیست گیرنده D₂) به ماهی گورامی سه‌خال، با کاهش شاخص گنادی، مواجه شدند (رشیدپور، ۱۳۹۹). Fontaine و همکاران در سال ۲۰۱۳ با تزریق دومپریدون (آنتاگونیست گیرنده D₂) به گورخرماهی، افزایش GSI را در این ماهی گزارش کرد (Fontaine, 2013). GSI در گروه‌های تیماری با کابریگولین و دوزهای متفاوت سالبوتامول، بیشتر شد. به نظر می‌رسد که سالبوتامول، اثرات کابریگولین را خنثی کرده و تا حدودی تحریک‌کننده ویتلوژنز در تخمدان بوده است. طی مطالعه‌ای که بر روی ماهی *Lateolabrax maculatus* انجام شد، مشخص شد که با شروع بلوغ اووسیت‌ها می‌توان افزایش سطوح ۱۷بتا استرادیول و شاخص گنادی را به وضوح مشاهده کرد (Lee and Yang, 2002). رشد و بلوغ اووسیت‌ها در ماهیان استخوانی، تحت کنترل هورمون‌های استروئیدی و هماهنگ با گنادوتروپین‌ها، رخ می‌دهد (سلطانزاده، ۱۳۹۲). بنظر می‌رسد که حلال انتخاب شده برای داروها، تاثیری بر رشد اووسیت‌ها نداشت زیرا بین دو گروه شاهد و کنترل حلال، اختلافی از نظر فاز اووسیت‌ها، مشاهده نشد. نظر به آنکه تک‌دوز داروی کابریگولین توانست محور HPG را مسدود کند، احتمالاً به علت افت میزان ۱۷بتا-استرادیول، زرده‌سازی در کبد متوقف شد و به طبع آن، اووسیت‌ها در گروه کنترل کابریگولین، در مرحله پیش‌هستکی، متوقف شدند. در مطالعه‌ای مشابه، با تزریق بروموکریپتین به ماهی گورامی سه‌خال، اووسیت‌ها در فاز پیش‌هستکی باقی

ترشح هورمون‌های جنسی استروئیدی، تکامل و بلوغ اووسیت‌ها است. شاید بتوان گفت که سالبوتامول در آینده می‌تواند در باروری ماهیان در صنعت شیلات، مورد بهره‌وری قرار گیرد.

سپاسگزاری

از مسئولین و کارکنان محترم آزمایشگاه آبریان دانشکده داروسازی واحد علوم پزشکی آزاد اسلامی تهران و به ویژه از سرکار خانم زیبا کلویی، که طی اجرای این تحقیق، صمیمانه همکاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

۱. بطحائی، م.، ناجی، ط.، حسین زاده صحافی، ه.، ۱۳۹۸. بررسی سطح هورمون‌های استروئیدی و تشکیل تخمک‌های ماهی ماده بالغ گورامی سه خال (*Trichogaster trichopterus*) در مواجهه با عصاره الکلی گیاه پنج انگشت (*Vitex agnus castus*) و فلوکستین. مجله پژوهش‌های جانوری (مجله زیست‌شناسی ایران)، ۳۳(۲)، ۱۶۵-۱۵۵.
۲. حسینی جبلی، م.، ناجی، ط.، حسین زاده صحافی، ه.، ۱۴۰۰. بررسی اثر داروی اس‌سیتالوپرام بر تغییرات استروئیدهای جنسی و فراساختار اووسیت در ماهی گورامی سه خال پس از افزایش سطح دوپامین با تزریق بروموکریپتین. مجله زیست‌شناسی کاربردی، ۳۴(۲)، ۱۴۵-۱۲۹.
۳. رشیدپور، ش.، ناجی، ط.، حسین زاده صحافی، ه.، ۱۳۹۹. تأثیر داروی فلووکسامین بر سطوح هورمون‌های جنسی و بافت‌شناسی تخمدان در ماهی گورامی سه خال (*Trichogaster trichopterus*)

ماندند (حسینی جبلی، ۱۴۰۰). تجویز خوراکی بروموکریپتین سبب مهار رشد فولیکولی در ماهی گامبوزیا شد (Bhat and Ganesh, 2019). مقاطع بافت تخمدان در گروه‌های تیماری با سالبوتامول، پیشرفت اکثر اووسیت‌ها را به مرحله کورتیکال آلئولار را نشان داد به‌طوری‌که تجمع حفرات کورتیکال و تا حدودی ذرات چربی در اووسیت‌ها کاملاً مشهود بود. بنظر می‌رسد تزریق سالبوتامول، توانست تا حدودی، مهار رشد اووسیت‌ها را پس از دریافت کابریگولین، خنثی کند و موجب شروع مجدد روند تکوین اووسیت‌ها شود. فراساختار اووسیت در عکس‌های میکروسکوپ الکترونی، در تطابق با نتایج به‌دست آمده طی مطالعه بافت تخمدان با میکروسکوپ نوری بود. اووسیت در گروه کنترل حلال، در مرحله ویتلوزنی بود. در گروه کنترل کابریگولین، احتمالاً پدیده آترزی رخ داده بود زیرا غشای اووسیت تخریب شده بود و ذرات چربی مشاهده نمی‌شد. آترزی زمانی رخ می‌دهد که اووسیت، قبل رسیدن به بلوغ، دوباره جذب شود. این پدیده در هر مرحله از رشد اووسیت، محتمل است و تحت تأثیر عوامل محیطی می‌تواند باشد (Tyler and Sumpter, 1996). در گروه تیماری با کابریگولین و دوز بالای سالبوتامول، اووسیت در مرحله کورتیکال آلئولار قرار داشت (Jackson et al., 1994; West, 1990). در پژوهشی که بر تخمدان گاو انجام شد، نوراپی نفرین (آگونیست بتا دوآدرنژیک) سبب تحریک لایه‌ی گرانولوزا و افزایش ذرات لیپیدی در اووسیت‌ها شد (Piccinato et al., 2012). با توجه به یافته‌های بدست‌آمده از مطالعه حاضر، داروی کابریگولین، مهارکننده محور HPG و تکوین اووسیت است و از سوی دیگر، داروی سالبوتامول، قادر به تحریک مجدد

12. Chang, J.P., Peter, R.E., Crim, L.W., 1984. Effects of dopamine and apomorphine on gonadotropin release from the transplanted pars distalis in goldfish. *General and Comparative Endocrinology*, 55, 347-350.
13. Cowen, P.J., Grahame-Smith, D.G., Green, A.R., Heal, D.J., 1982. β -Adrenoceptor agonists enhance 5-hydroxytryptamine-mediated behavioural responses, *British journal of pharmacology*. 76, 265-270.
14. Degani, G., 2015. Somatolactin transcription during oogenesis in female blue gourami (*Trichogaster trichopterus*). *Advances in Biological Chemistry*, 5(7), 279-285.
15. Degani, G., 2017. Steroids controlled by various hormones influence oogenesis and spermatogenesis of the model fish, *Trichogaster trichopterus* (Anabantidae, Pallas). *Advances in Sex Steroids; Avid Science Publications: Telangana, India*, pp. 1-31.
16. Fontaine, R., Affaticati, P., Yamamoto, K., Jolly, C., Bureau, C., Baloché, S., Gonnet, F., Vernier, P., Dufour, S., Pasqualini, C., 2013. Dopamine inhibits reproduction in female zebrafish (*Danio rerio*) via three pituitary D2 receptor subtypes. *Endocrinology*, 154, 807-818.
17. Holcman, A., Stibilj, V., Kovac, M., Arh, T., 1995. The effect of beta agonist on egg cholesterol content, *Kmetijstvo (Zootehnika)*. 13-20.
18. Jackson, K., Abraham, M., Degani, G., 1994. Oocyte maturation triggered by the presence of male in the blue gourami, *Trichogaster trichopterus*. *Journal of Morphology*, 1, 1-9.
19. Jacobowitz, D., Wallach, E.E., 1967. Histochemical and chemical studies of the autonomic innervation of the ovary. *Endocrinology*, 81, 1132-1139.
20. Kobayoshi, M., Amano, M., Hasegawa, Y., Okuzawa, K., Aida, K., 1992. Effects of olfactory tract secretion on brain GnRH distribution plasma gonadotropin levels and gonadal stage in goldfish. *Zoological Science*, 9, 765-773.
21. Lee, W.K., Yang, S.W., 2002. Relationship between ovarian development and serum
پس از تزریق بروموکریپتین. *مجله ارمغان دانش*، ۷۴۶-۷۶۲، (۶)، ۲۵.
۴. سلطانزاده، ز.، نوری، الف.، سجادی، م.، ۱۳۹۲. بررسی روند تغییرات سطوح هورمون تستوسترون در ماهی *Abudefduf vaigiensis* در ساحل شمالی جزیره قشم، *خلیج فارس. مجله نشریه علمی بوم شناسی آبزیان*، ۳(۱)، ۷-۱.
5. Abs, R., Verhelst, J., Maiter, D., 1998. Cabergoline in the treatment of acromegaly patients. *Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 83, 374-378.
6. Araújo, F.G., Morado, C.N., Parente, T.T.E., Paumgarten, F.J., Gomes, I.D., 2017. Biomarkers and bioindicators of the environmental condition using a fish species (*Pimelodus maculatus* Lacepède) in a tropical reservoir in Southeastern Brazil. *Brazilian Journal of Biology*, 78, 351-359.
7. Ashwini, L., Benakappa, S., Anjanayappa, H.N., Akshay, L., 2016. Observation on the Gonado-Somatic Index-GSI and Hepato-Somatic Index-HSI of *Decapterus russelli* Mangaluru Coast. *International Journal of Engineering Science and Computing*, 6, 7396-7399.
8. Bahr, J., Kao, L., Nalbandov, A.V., 1974. The role of catecholamines and nerves in ovulation. *Biology of Reproduction*, 10, 273-290.
9. Bhat, S.K., Ganesh, C.B., 2019. Dopamine receptor agonist bromocriptine restrains the follicular development, hatchling success and puberty in *Gambusia affinis*. *Journal of Applied Ichthyology*, 35, 501-511.
10. Bryant, A.S., Greenwood, A.K., Juntti, S.A., Byrne, A.E., Fernald, R.D., 2016. Dopaminergic inhibition of gonadotropin-releasing hormone neurons in the cichlid fish *Astatotilapia burtoni*. *Journal of Experimental Biology*, 219, 3861-3865.
11. Cepero, M., Cubria, J.C., Reguera, R., Balana-Fouce, R., Ordonez, C., Ordonez, D., 1998. Plasma and muscle polyamine levels in aerobically exercised rats treated with salbutamol. *Journal of pharmacy and pharmacology*, 50, 1059-1064.

- Stimulation by β 2-adrenergic receptors of the production of cyclic AMP and progesterone in rat ovarian tissue. *Journal of Endocrinology*, 87, 123-129.
29. Reynolds, E.S., 1963. The use of lead citrate at high pH as an electron-opaque stain in electron microscopy. *The Journal of cell biology*, 17(1), 208-212.
  30. Ribas, L., Flos, R., Reig, L., MacKenzie, S., Barton, B.A., Tort, L., 2007. Comparison of methods for anaesthetizing Senegal sole (*Solea senegalensis*) before slaughter: stress responses and final product quality. *Aquaculture*, 269, 250-258.
  31. Tokarz, J., Möller, G., De Angelis, M.H., Adamski, J., 2015. Steroids in teleost fishes: A functional point of view. *Steroids*, 103, 123-144.
  32. Tyler, C.R., Sumpter, J.P., 1996. Oocyte growth and development in teleosts. *Reviews in fish biology and fisheries*, 6, 287-318.
  33. Ullmann, N., Caggiano, S., Cutrera, R., 2015. Salbutamol and around. *Italian Journal of Pediatrics*, 41, A74.
  34. Vacher, C., Mananos, E.L., Breton, B., Marmignon, M.H., Saligaut, C., 2000. Modulation of pituitary dopamine D1 or D2 receptors and secretion of follicle stimulating hormone and luteinizing hormone during the annual reproductive cycle of female rainbow trout. *Journal of Neuroendocrinology*, 12, 1219-1226.
  35. West, G., 1990. Methods of assessing ovarian development in fishes, a review. *Marine and freshwater research*, 41, 199-222.
  36. Wolke, R., 1984. The use of fish in biomedical research, *Comparative pathology bulletin*, USA.
  37. Yoneda, M., Kitona, H., Selvarej, S., Matsuyoma, M., Shimizo, A., 2013. Dynamics of gonadosomatic index of fish with indeterminate fecundity between subsequent egg batches: application to Japanese anchovy *Engraulis japonicus* under captive conditions. *Marine biology*, 160, 27-41.
  - levels of gonadal steroid hormones and induction of oocyte maturation and ovulation in the cultured female Korean spotted sea bass *Lateolabrax maculatus* (Jeom-nong-eo). *Aquaculture*, 207, 169-183.
  22. Mayerhofer, A., Steger, R.W., Gow, G., Bartke, A., 1992. Catecholamines stimulate testicular testosterone release of the immature golden hamster via interaction with alpha-and beta-adrenergic receptors. *European Journal of Endocrinology*, 127, 526-530.
  23. Merz, C., Saller, S., Kunz, L., Xu, J., Yeoman, R.R., Ting, A.Y., Lawson, M.S., Stouffer, R.L., Hennebold, J.D., Pau, F., Dissen, G.A., 2015. Expression of the beta-2 adrenergic receptor (ADRB-2) in human and monkey ovarian follicles: a marker of growing follicles? *Journal of Ovarian Research*, 8, 1-8.
  24. Miyagi, M., Arai, N., Taya, F., Itoh, F., 1996. Effect of cabergoline, a long-acting dopamine D2 agonist, on reserpine-treated rodents. *Biological and Pharmaceutical Bulletin*, 19, 1499-1502.
  25. Mogilnicka, E., 1982. The effects of acute and repeated treatment with salbutamol, $\alpha\beta$ -adrenoceptor agonist, on clonidine-induced hypoactivity in rats. *Journal of Neural Transmission*, 2, 117-126.
  26. Olivereau, M., Dubourg, P., Chambolle, P., Olivereau, J., 1986. Effects of estradiol and mammalian LHRH on the ultrastructure of the pars distalis of the eel, *Cell and tissue research*, 246, 425-437.
  27. Piccinato, C.A., Montezor, L.H., Collares, C.A., Vireque, A.A., Rosa e Silva, A.A., 2012. Norepinephrine stimulates progesterone production in highly estrogenic bovine granulosa cells cultured under serum-free, chemically defined conditions. *Reproductive Biology and Endocrinology*, 10, 1-10.
  28. Rains, C.P., Bryson, H.M., Fitton, A., 1995. Cabergoline: a review of its pharmacological properties and therapeutic potential in the treatment of hyperprolactinaemia and inhibition of lactation. *Drugs*, 49, 25-79. Ratner, A., Weiss, G.K., SANBORN, C.R., 1980.